

Del III. Kreativ teoretisering

ur boken

Bengt Larsson, Ylva Ulfsdotter Eriksson & Ola Agevall (red.)

Teoretiskt hantverk

Om teoretiserande i samhällsvetenskaplig forskning

Arkiv förlag 2025

FÖRSLAG PÅ KÄLLANGIVELSE:

Larsson, Bengt, Ylva Ulfsdotter Eriksson & Ola Agevall (2025) "Inledning till Del III. Kreativ teoretisering", i Bengt Larsson, Ylva Ulfsdotter Eriksson & Ola Agevall (red.), *Teoretiskt hantverk. Om teoretiserande i samhällsvetenskaplig forskning*, s. 187–190, Lund: Arkiv förlag, <https://doi.org/10.13068/9789179244033>.

Det här kapitlet ur en e-bok från Arkiv förlag distribueras fritt över internet genom *open access*. Titeln finns också tillgänglig i tryckt utgåva med ISBN: 978 91 7924 402 6.

Verket är upphovsskyddat enligt en upphovsrättslicens från Creative Commons: erkännande, icke-kommersiell, inga bearbetningar (CC BY-NC-ND), som medger icke-kommersiell användning och spridning i oförändrat skick så länge källan anges.

Arkiv förlag · arkiv@arkiv.nu · www.arkiv.nu

© Författarna och Arkiv förlag 2025

E-bokutgåva (PDF) 2025

Beständig länk: <https://doi.org/10.13068/9789179244033>

ISBN: 978 91 7924 403 3

DEL III

KREATIV TEORETISERING

Om kapitlen i bokens andra del i detalj diskuterade teorins betydelse och användning i det samhällsvetenskapliga arbetets olika moment, är syftet här i den tredje delen att utveckla de mer övergripande frågor som presenterades i den inledande delen. Ett genomgående tema för kapitlen är kreativitetens betydelse i praktisk teorianvändning. Det förekom visserligen kreativa inslag och konkreta illustrationer av teorianvändning redan i de föregående kapitlen, men de är ännu mer betonade och fördjupade i denna avslutande del.

I kapitlet ”’Walking the theory walk.’ Teoretiserande i det vetenskapliga arbetets olika delar” återknyter Ylva Ulfsdotter Eriksson till ett tidigare behandlat tema, nämligen att teori inte används på *en* anvisad plats i det vetenskapliga arbetet, utan vägleder och avgränsar i arbetets olika delar och faser, på olika sätt och med olika syften. Med exempel hämtade från en empirisk studie av lönesättningskriterier i fyra stora organisationer illustreras hur teoretisering sker i undersökningens alla led: från artikelns titel och inledning till hur de samlande slutsatserna formuleras. Som kapitlets titel antyder krävs kreativitet när steget tas från att bara ”prata teori” till att praktiskt ta sig framåt i forskningen genom teoretisering.

Även om man arbetar kreativt teoretiserande är dock inte vägen upplyst och rak, vilket framhålls i Per Dannefjords kapitel ”Famlandets praktik”. Kapitlet syftar till att visa hur det bakom den (förhoppningsvis) klartänkta presentationen i ett vetenskapligt arbete kan ligga ett betydligt mer dunkelt och prövande praktiskt teoretiskt arbete, där forskaren trevar, söker sig fram och omprövar sina

teoretiska utgångspunkter och begrepp. Dannefjord lägger särskild vikt vid arbete med egenskapsrymder av det slag som populärt kallas "fyrfältare", i detta kapitel illustrerat genom brottandet med begrepp och teorier i en empirisk studie av lärares karriärer i ett alltmer marknadsanpassat skollandskap.

Att inte bara enskilda forskare utan hela forskarsamhället behöver ett aktivt och kreativt förhållningssätt till teori och kunskapande är utgångspunkten för Jonathan Madelands kapitel "Kreativt teoretiserande: ett pragmaticistiskt ramverk". Som titeln antyder står kreativitetens roll i forskningen i fokus för detta kapitel, liksom Charles C. Peirces pragmatiska filosofi om vetenskap och kreativitet. Särskilt uppmärksammas det abduktiva förhållningssättet, som går utöver induktion och deduktion. Detta förhållningssätt illustreras med uppsatsarbetets praktik.

Det abduktiva förhållningssättet är också en utgångspunkt för Kajsa Johanssons kapitel "Teori som ett verktyg att få syn på saker vi redan sett". Det handlar om hur teori genom en abduktiv och rekontextualiserande praktik kan synliggöra hur vi kan bryta med en gängse förförståelse för att se ett fenomen som något annat än vad vi trodde att det var. Med hjälp av empiriska fältstudier från Moçambique illustreras hur fyra grundläggande frågor kan hjälpa oss att initiera en sådan teoretisk "omförståelse" i förhållande till vår spontana förförståelse: Varför finns det fortfarande här? Hur har vi det här då? Vad i detta kräver en förklaring? Vad är detta ett fall av?

I bokens avslutande kapitel "Att närma sig teoretiska begrepp" återvänder Magnus Persson till den grundläggande frågan om begreppens betydelse för teorin och diskuterar vad som karakteriserar *bra* begrepp och teorier. Kapitlet argumenterar för att vi måste röra oss bort från ett förhållningssätt där begrepp endast används som "intellektuellt hårspray" för att ge volym och lyster åt arbetet utan att egentligen tillföra något substantiellt. På motsvarande sätt ifrågasätts bruket av teori och begrepp som fasta "förlagor" i vilken vi söker passa in den empiriska världen. Det förhållningssätt som i stället förespråkas är att vi betraktar begrepp som "uppfinningar" som utformas efter de teoretiska fenomenen genom att anpassas till nya kontexter, modifieras och omskapas.